

Матійко Микола Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Кола інтересів, яких стосується сфери різних видів таємної інформації, можуть знаходитися у взаємозв'язку. Так суспільство в цілому впливає на необхідність обмеження певної інформації, частково визначаючи змістовні критерії її цінності. Наприклад, погляди, що панують у суспільстві безумовно будуть впливати на особисту та сімейну таємницю, які в свою чергу також впливають на суспільну сферу. Історії відомі також випадки впливу комерційної таємниці на державну таємницю (секрети виробництва паперу, шовку, фарфору у давньому світі). Здебільшого такі процеси пояснюються тим, що вид продукції, на секрети виробництва якої розповсюджується режим комерційної таємниці, починає бути стратегічним для держави, набувати якостей такого, що пов'язаний з бюджетоутворюючим виробництвом та зайнятістю населення, а відповідно, й соціальною сферою, становити велику частину експорту.

При цьому чим більша кількість відомостей становить таємницю, тим більшою може бути підозра до суб'єктів таємниці щодо невідповідності їхньої поведінки соціальним нормам, що існують у суспільстві. Людина із невпевненістю ставиться до усього невідомого, вбачаючи, що за ним в першу чергу може приховуватися певний негатив. Цікавою ілюстрацією цих явищ є вислів, який пов'язують із ім'ям відомого кінорежисера, продюсера та сценариста А.Д. Хічкока: «Немає нічого страшніше ніж зачинені двері».

Зазначене коло зв'язків цілком вписується у підхід до приватного права як концепту, що може бути визначений як «виражені вербально ідея, уявлення, відчуття, що відображають сприйняття людиною світу і світом людини» [1, с. 12].

Приватне право є не єдиним способом регулювання та захисту таємниць, але велике значення та визначальне місце, яке воно посідає тут серед інших способів захисту є безсумнівним.

Відповідно до Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. під державною таємницею розуміється –вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і підлягають охороні державою.

Визначення державної таємниці саме в спеціальному законі а не у підзаконних нормативних актах можна вважати таким, що більше відповідає образу правової держави, ніж більш закритий варіант її регламентації, оскільки спосіб регулювання та захисту державної таємниці, як одного з найбільш важливих видів інформації для держави може в певному ступені віддзеркалювати характер взаємовідносин держави та суспільства, і, як результат, впливати на імідж держави на міжнародній арені.

Зазначена у визначенні сентенція «розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці» загалом підкреслює велике значення та розмір потенціальної шкоди, що може бути нанесена розголошенням державної таємниці (зв'язок державної таємниці із поняттям «національної безпеки» має місце в законодавстві багатьох країн в незалежності від наявності чи відсутності в них безпосередньо поняття «державна таємниця»). З цієї точки зору безумовно важливим може вважатися те, що віднесення інформації до сфери державної таємниці має здійснюватися саме в інтересах забезпечення безпеки держави із неможливістю підміни або змішування цих інтересів з іншими інтересами, що є далекими від безпеки держави (наприклад, бажання державного службовця приховати наслідки зробленої ним в процесі здійснення службових повноважень помилки). Саме інтересами держави обумовлене існування усіх правових та інституційних засобів захисту державної таємниці, що забезпечуються та фінансуються державою.

При цьому загалом публічноправовий характер інституту державної таємниці не може не корелювати із приватноправовими інтересами. У статті 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, при цьому «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». До того Закон України «Про національну безпеку» від 21.06.2018 визначає національну безпеку в тому числі через захищеність «інших національних інтересів», під якими можуть розумітися в тому числі і «життєво важливі інтереси людини». При цьому законом також передбачено, що у межах повноважень, наданих відповідно до Конституції України, сектор безпеки підлягає цивільному контролю, одним з елементів системи якого є громадський контроль, сфера дії якогочого може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю». З метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектору безпеки періодично, але не рідше ніж раз на три роки, органами сектору безпеки мають видаватися «Білі книги» або інші аналітичні документи (огляди,

національні доповіді тощо). Отже функціонально інститут державної таємниці має бути прив'язаний не лише до забезпечення суто публічного інтересу, а визначеним чином, опосередковуючись основними напрямками свого впливу на суспільні відносини та соціальним призначенням, також сприяти реалізації вищезазначених інтересів людини. У зв'язку із цим обґрунтованість віднесення певної інформації до державної таємниці має враховувати баланс інтересів держави, суспільства та конкретної людини.

Частинами 2,3 статті 6 Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. передбачається, що, якщо внаслідок обмеження прав на секретну інформацію або її матеріальні носії заподіюється шкода особі, якій належать такі права, відшкодування здійснюється за рахунок держави в порядку та розмірах, що визначаються в договорі між такою особою і державним органом (органами), якому (яким) державним експертом з питань таємниць надається право приймати рішення щодо суб'єктів, які мають доступ до цієї інформації та її матеріальних носіїв. Зазначеним договором також визначаються порядок та умови охорони державної таємниці, зокрема режим секретності під час користування і розпорядження секретною інформацією та її матеріальними носіями, обумовлюється згода особи на реалізацію прав щодо інформації або її матеріальних носіїв з урахуванням обмежень, установлених відповідно до Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р., взяття особою на себе зобов'язання щодо збереження державної таємниці та ознайомлення її з мірою відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю. Якщо особа, якій належать права на секретну інформацію або її матеріальні носії, відмовляється від укладення договору чи порушує його, за рішенням суду ця інформація або її матеріальні носії можуть бути вилучені за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості особі, якій належали відповідні права. На наш погляд, достатньо вдалою в цій ситуації могла б бути більша конкретизація законодавцем виду договірних відносин, прав та обов'язків сторін у зазначених договірних відносинах, а також строків реалізації відповідних прав та виконання обов'язків.

Також відповідно до частини 2 статті 7 Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. витрати на здійснення заходів щодо віднесення інформації додержавної таємниці, засекречування, розсекречування та охорони матеріальних носіїв такої інформації, її криптографічного та технічного захисту, інші витрати, пов'язані з державною таємницею, на недержавних підприємствах, в установах, організаціях фінансуються на підставі договору з замовником робіт, пов'язаних з державною таємницею.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вступ до приватного права: навчальний посібник / За ред. д.ю.н., професора Є.О. Харитонova. – Одеса : Юридична література, 2018. – 240 с.

Некіт Катерина Георгіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПІВВІДНОШЕННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В основу концепції віртуальної власності покладене припущення, що по-перше, деякі об'єкти у віртуальному просторі цілком схожі з об'єктами у фізичному світі (наприклад, відповідають таким ознакам, як конкурентоздатність, стійкість, взаємопов'язаність, можуть набуватись, відчужуватись, мають споживчу цінність тощо) і, по-друге, що інтелектуальна власність є відмінною від віртуальної власності, і слід запобігти зловживанням носіїв прав інтелектуальної власності, які перешкоджають виникненню прав віртуальної власності, посиляючись на ліцензійну угоду з кінцевим користувачем (EndUserLicenseAgreement – EULA).

Однак, думки дослідників стосовно співвідношення права віртуальної власності та права інтелектуальної власності розходяться. Оскільки віртуальна власність так само, як і інтелектуальна, є нематеріальною, вона досить часто змішується з інтелектуальною власністю [1, с. 288, 289; 2, с. 1-7; 3]. У такому випадку первинні права володільців інтелектуальної власності та усі з ними пов'язані регулюються ліцензійною угодою (EULA). Однак результатом такого підходу є обмеження прав віртуальної власності користувачів володільцями прав інтелектуальної власності. Саме це у значній мірі викликало до життя концепцію віртуальної власності. А отже, ідея полягає в тому, щоб розмежувати поняття інтелектуальної та віртуальної власності.

Інколи зустрічаються припущення, що інтелектуальна власність є складовою віртуальної власності, тобто що інтелектуальна власність є окремою категорією в рамках віртуальної власності. Так, Дж. Гонг групує віртуальну власність у чотири категорії: аватари, доменні імена, віртуальні рухомі речі та інтелектуальна власність [4]. Але видається, що змішувати поняття інтелектуальної та віртуальної власності не варто, оскільки поняття